

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Heiberg, Johan Ludvig.; af J. L. Heiberg.
Titel Title:	<u>Eros : en kulturhistorisk Skitse</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kjøbenhavn : Kleins Forlag, 1894
Fysiske størrelse Physical extent:	44 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

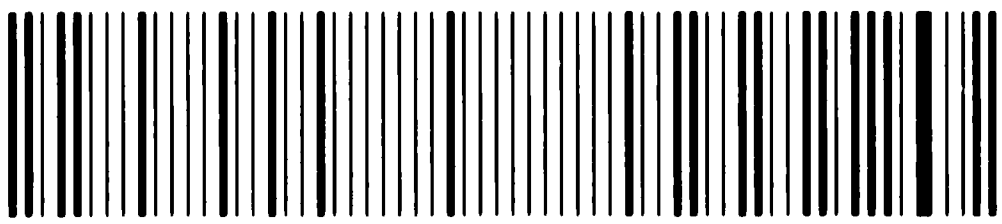
J. L. Heiberg.

Eros.

1894.

29. - 92.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 29 8°

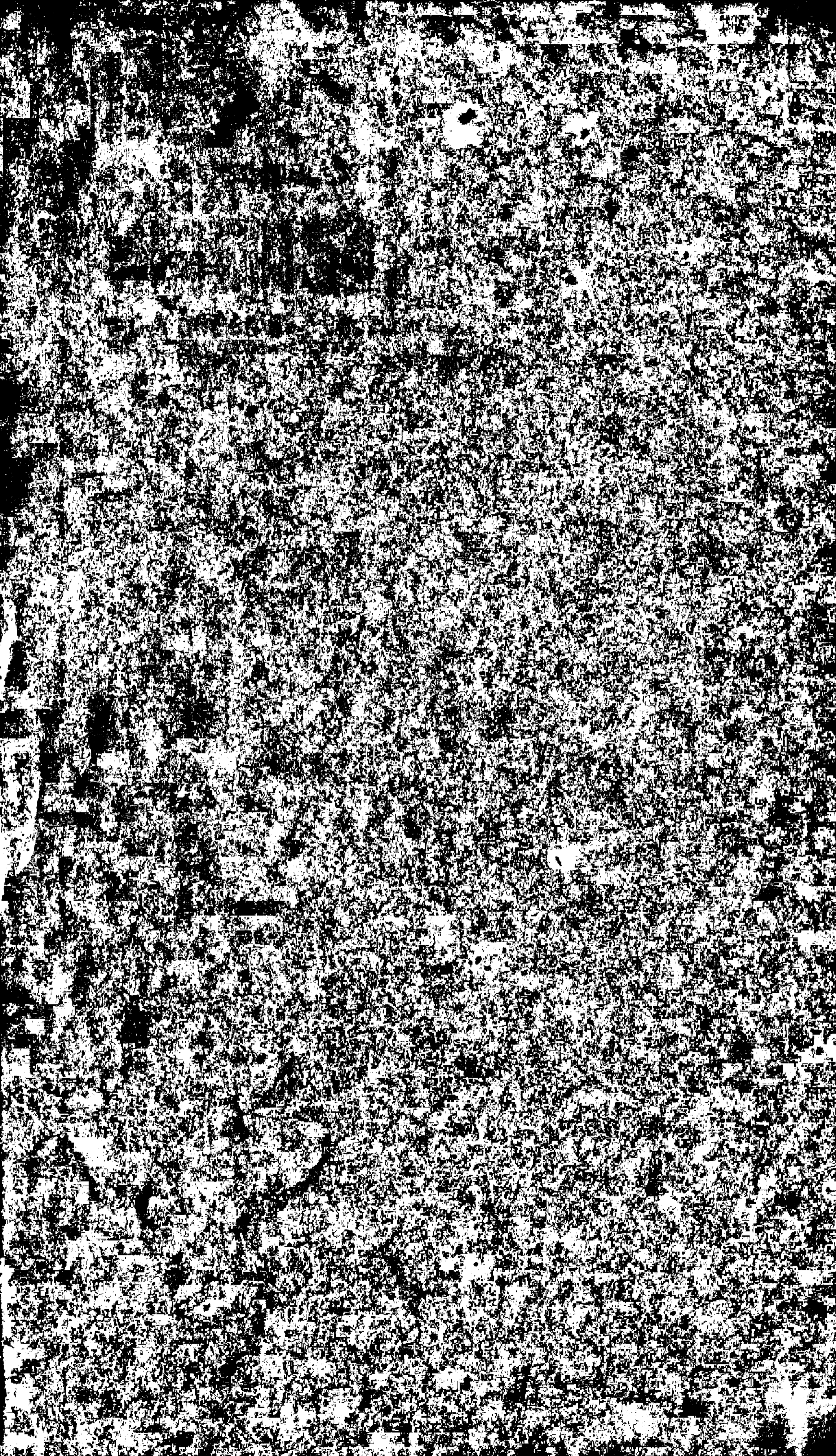

1 1 29 0 8 00466 8

FRex

STUDIER

FRA

SPROG- OG OLDTIDSFORSKNING

UDGIVNE AF DET PHILOGISK-HISTORISKE SAMFUND

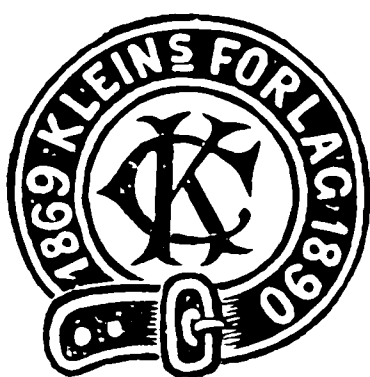
NR. 19

EROS

EN CULTURHISTORISK SKITSE

AF

J. L. HEIBERG.

KJØBENHAVN

KLEINS FORLAG

1894

Quell' onda, che rovina
dalla pendice alpina,
balza, si frange e mormora,
ma limpida si fa.

Altra riposa, é vero,
in cupo fondo ombroso,
ma perde in quel riposo
tutta la sua beltà.

Den første Gang, vi træffer Ordet Eros, er i et Vers i de homeriske Digte, som kommer igjen, hver Gang de homeriske Helte kvæge sig ved Mad og Drikke i episk Omstændelighed, og som ved sin formelagtige Anvendelse røber sig som et Laan fra ældre episk Poesi. I dette Vers betyder Eros Appetit. Naar man sammenligner denne sanselige Glubskhed med de zarte og ulegemlige Drømme, der knytter sig til Ordet Eros f. Ex. i en ung Piges Tanker, der er mættede med den romantiske Poesis fineste Blomsterstøv, saa har man i det smaa et Billede

af de Culturmodsætninger, som Menneskehedens Historie kan rumme.

Saa sandt det er Culturohistoriens Opgave at vise Overgangen og Sammenhængen mellem de tilsyneladende uforenelige Modsætninger imellem de forskellige Tiders Opfattelse af de store almenmenneskelige Magter i Tilværelsen, vil den heller ikke forsmå den Opgave at gjøre Rede for, hvad Mennesker har ment og tænkt om Kjønsskjærligheden, der som Naturmagt har gjort og gjør sin Indflydelse gjældende paa alle Culturtrin og til alle Tider.

Som et lille Bidrag til Løsningen af denne Opgave er det fristende at binde en Bouquet af, hvad Grækerne, der har givet os Ordet Eros og her som paa næsten alle Aandslivets Omraader med sjælden Fuldstændighed og Originalitet er gaaet hele Cirklen rundt, har tænkt og digtet paa dette Omraade, der nutildags vel betragtes som Poesiens egenlige Domaine. Hvis nogle af Blomsterne skulde synes at have en noget ram Muldlugt, maa man huske paa, at de er dyrkede af et Folk, som for det første er ungt nok til at glæde sig ved sine Sanser og primitivt nok til ikke at lægge Skjul derpaa, og for det andet trods sin ydre Ro og Beherskethed dog har virkeligt, rødt og varmt Blod i sine Aarer.

Det homeriske Epos har ikke synderlig Interesse for Kjønsskjærligheden. Dets store, kloge Barneøjne er endnu helt optagne af at tilegne sig Tilværelsens utallige friske og ny Herligheder; dem opfatter det med en Skarphed og realistisk Klarhed uden Lige; det formaar ogsaa med naiv Sikkerhed at se de store elementære Lidenskaber og indvortes Bevægelser, der føre til Handling og Begivenhed, Eposets Alpha og Omega. Men det complicerede Følelsemaskineri, som Eros sætter i Bevægelse, hvorfra der resulterer saa overordenlig lidt Handling i episk Forstand, hvor Hovedsagen er de indvortes veksellende, ofte uklare Stemninger, interesserer det ikke. Hvor de homeriske Digte omtale Kjønnsforholdet, afgjøres

det i Reglen rent forretningsmæssigt med formelagtige Udtryk, der holde sig til det allermest udvortes og sanselige og formodenlig i Hundreder af Aar har fæstnet sig som det saglige Udtryk for Forholdet; „han havde Omgang med hende i Kjærlighed og paa Lejet“, hedder det baade om Guder og Mennesker uden Personsanseelse. Tilfredsstillelsen af Kjønndriften omtales, naar Lejlighed tilbyder sig, ganske paa lige Linie med andre Livsfornødenheder som Mad, Drikke, Søvn og Kamp. Da Agamemnon vil tilbagelevere Briseis til Achilleus, tilbyder han sin dyreste Ed paa, at han „ikke har besteget hendes Leje eller havt Omgang med hende, som det ellers er Mænds og Kvinders Sædvane“.

Hvor ringe Rolle det „erotiske“ spiller, ses bedst af de Situationer, hvor Forholdet til en Kvinde sætter Handlingen i Gang. Med Hensyn til Helena selv er det aldrig Menelaos' Kjærlighed til hende, der fremhæves som Motiv til Anstrængelserne for at faa hende tilbage; det er den Haan og Krænkelser, Paris har vist ham ved at bortføre sin Gjestevens Hustru; det kan ikke gaa an „at lade Priamos og Troerne beholde Argiverinden Helena at hovere over“. Selv i det berømte Sted, hvor de gamle trojanske Høvdinger ved Synet af hendes Skjønhed udbryder: „man kan ikke fortænke Troer og velpansrede Achæer i, at de saa længe har døjet ondt for en saadan Kvindes Skyld; højlig ligner hun de udødelige Gudinder at se til“, er hun dog mere betragtet som et sjældent og kostbart Stykke, man nødigt vil af med; omtrent det samme kunde siges om et herligt Klenodie.

I Iliadens første Bog oprøres Agamemnon over at skulle udlevere Chryseis, „da jeg langt hellere vil have hende i mit Hus. Ja, jeg foretrækker hende endog for Klytaimnestra, min retmæssige Hustru, da hun ikke staa tilbage for hende hverken i Skikkelse eller Væxt“ — det lyder endda foreløbigt ret varmt; men allerede i de følgende Ord „hverken i Forstand eller i Dygtighed til

sit Arbejde“, træder det „erotiske“ tilbage, som da overhovedet Motivering og Sammenligningen lader ane, at Chryseis' Tab maaske dog kunde erstattes af en anden lige saa fix og ferm Pige; og naar det saa hedder, at han er villig til at udlevere hende af Hensyn til det heles Vel, „men skaf mig saa en anden Hædersgave, for at jeg ikke ene blandt Argiverne skal være uden Hædersgave, da det ingenlunde sømmer sig“, saa fjernes enhver Tvivl om Forbitrelsens egenlige Grund; det er ikke det, at han skal miste denne bestemte Pige, som nu i 10 Dage (og Nætter) har været hans Lyst; det opvækkende er, at man vil berøve ham, og ham alene, hans retmæssige Andel i Byttet. Derfor hævner han sig ved at berøve Achilleus hans Yndlings-slavinde Briseis. Achilleus bliver rasende, og „Hjertet overvejede frem og tilbage i hans laadne Bryst“, om han skulde hugge Agamemnon ned paa Stedet eller foreløbig lægge Baand paa sin Vrede. Og Briseis har haft det efter Omstændighederne godt i Achilleus' Telt; hun gik nødigt med, hedder det, da Agamemnons Bud hentede hende. Achilleus maa have været ualmindelig forelsket i hende; i sin Klage ved Patrokles' Lig, hvem hun forresten tiltaler: „du, som var mig ulykkelige saare kjær i mit Hjerte“, siger hun, at det var hende en Trøst i hendes Nedværdigelse som Slavinde, at Patrokles stillede hende i Udsigt, at han vilde bevæge Achilleus til at gjøre hende til sin retmæssige Hustru. Man skulde altsaa vente, at en ung, fyrig Helt som Achilleus ret vilde føle Tabet af denne dyrebare Pige; her vilde en moderne Digter lægge Hovedvægten, vi vilde faa gribende Skildringer af den Sjælekval, som sønderrev Achilleus' elskende Hjerte ved den bratte og grusomme Skilsmisse fra den elskede. Men nej! Achilleus, der med en hos Homer sjelden Udførelighed skildrer sine indvortes Lidelser for sin deltagende Moder, nævner ikke med et Ord Sorg over at skilles

netop fra Briseis mellem dem; „Agamemnon har vanæret mig, han har taget min Hædersgave og beholdt den efter egenmægtigt at have berøvet mig den, hans Herolder gik nylig bort fra mit Telt med Briseis, som Achaiernes Sønner gav mig“, det er hans Forbitrelses Grund. Selv hvor det andet Motiv et Øjeblik dukker op, som i Achilleus' Svar til den mæglende Odysseus: „Hvorfor førte Atriden (det er Agamemnon, ikke Menelaos, og det følgende Flertal viser, at det personlige træder tilbage) Folket hid efter at have samlet det? Var det ikke for den haarfagre Helenas Skyld? Er maaske Atriderne de eneste, der elsker deres Hustruer? Nej, hver brav og forstandig Mand elsker sin og sørger for hende, saaledes som ogsaa jeg elskede hende, skjønt hun var en Slavinde, vunden i Krig“, — overskygges det dog strax af den anden Betragtning; Achilleus fortsætter: „men nu, da han har taget min Æresgave ud af mine Hænder og bedraget mig, saa lad ham ikke friste mig“. Hvis man tænker sig ham begræde Tabet af den elskede paa sit ensomme Leje; tager man fejl; det lille Billede, vi lejlighedsvis faar af hans og Patrokles' daglige Liv efter Briseis' Bortførelse og Achilleus' Træden tilbage fra Kampen, slutter saaledes: „Achilleus sov i den inderste Krog af det faste Telt, og hos ham lagde sig en Kvinde, som han havde bortført fra Lesbos, Phorbas' Datter Diomede med de skjøne Kinder“. Man ser, han ved at trøste sig, og i Digterens Øjne er det aabenbart en lige saa selvfølgelig Sag, som at Achilleus har spist sin „usigelig megen Kjødmad“ og drukket den funklende Vin accurat som tilforn. Naar Achilleus afslaar Agamemnons Tilbud om at ægte hans Datter, er det ingeniunde, fordi han ikke kan glemme Briseis; det er kun af Stolthed og Trods: „ikke vil jeg ægte Atriden Agamemnons Datter, om hun saa i Skjønhed kan kappes med den gyldne Aphrodite og i Dygtighed maale sig med

Athene med de funklende Øjne. Selv da vil jeg ikke ægte hende. Lad ham vælge sig en anden af Achaierne, som staar ham an, og som er en mægtigere Hersker. Hvis Guderne lader mig leve, og jeg kommer hjem, vil Peleus nok selv hjemføre mig en Hustru; der er jo Achaierinder nok i Hellas og Phthia, Døtre af Høvdinger, som forsvarer Byerne; af dem vil jeg tage, hvem jeg har Lyst til, til min kjære Hustru“. Man ser, det gjør ikke saa nøje.

Denne Rummelighed i den homeriske Opfattelse af Kjønnsforholdet, som forøvrigt naturligvis kun gjælder Mænd og i det højeste Gudinder, medens den homeriske Hustugt energisk vilde frabede sig slige Vidtløftigheder hos gifte Koner og ærbare unge Piger, aabenbarer sig særdeles tydeligt i Skildringen af Odysseus' Eventyr. Hjemme paa Ithaka sidder den trofaste Penelope og har vanskeligt ved at holde sig Bejlerne fra Livet med Opbydelse af al en Kvindes List. Og Odysseus længes inderligt efter sit Hjem og sin Hustru; han sidder grædende paa Strandbredden paa Kalypsos Ø og længes efter at se endog blot Røgen stige i Vejret fra sin Fædreneø; hendes lokkende Tilbud om Udødelighed frister ham ikke, han vil hjem til sit Rige, men ogsaa hjem til Kone og Barn. Men — den romantiske Glans forsvinder, naar vi hører, at han desuagtet hver Nat sover gladelig saa hos Kalypso, saa hos Kirke. Den sidste Aften hos Kalypso foreholder hun ham det urimelige i hans Længsel efter at gjense sin Hustru, som dog umuligt kan være saa skøn som hun, „ingenlunde sømmer det sig, at dødelige Kvinder vil maale sig med udødelige i Skikkelse og Skjønhed“. Odysseus giver hende ganske Ret, og det er vel neppe blot en af Klogskab dicteret Kompliment: „jeg ved selv fuldt vel, at den forstandige Penelopeia er uanseligere af Ydre og Væxt; hun er jo en dødelig, men du udødelig og evig ung“,

men „alligevel ønsker og attraar jeg Dag ud og Dag ind at komme hjem og skue Hjemkomstens Dag“. Saa bliver det Nat, og — „de to glædede sig saa ved Elskov ved hinandens Side i den inderste Krog af den hule Grotte.“ Det er ikke saa mærkeligt, at en Mand, der er paa de lange Rejser, medens Konen sidder hjemme, indlader sig med andre Kvinder; det ejendommelige ligger i den Selvfølgelighed og Aabenhed, hvormed det omtales af Digteren som noget, der er ganske i sin Orden. Fra dette Synspunkt forstaar man, hvorledes det homeriske Menneske kan forlige sig med Tanken om Zeus' utallige Elskovseventyr, som har været Gjenstand for saa mange Stiklerier, ikke blot af sig korsende kristne Polemikere, men ogsaa af græske Tænkere og Satirikere. Selv om den oprindelige religiøse Betydning af, at den højeste Gud saaledes i snevreste Forstand var Fader til ypperlige Helte og Menneskeslægtens Velgjørere, var tabt i den homeriske Tid — noget deraf har forresten sikkert levet hos de Fyrsteslægter, der med Stolthed nævnedes Zeus i Spidsen af deres Stamtræ —, saa kan man forstaa, at en Slægt, der saa saa naivt paa Kjønndriftens Tilfredsstillelse, fandt det ganske rimeligt, at Zeus benyttede sig af Fordelene ved sin exceptionelle Stilling som Guders og Menneskers, i Særdeleshed de skønne Menneskedøtres, Herre. At Digteren, der i Følge sin barnlige Trang til klar Anskuelighed danner sig sin Forestilling om Livet paa Olympen i menneskelig Lignelse, lader Hera tage Zeus hans Friheder ilde op, kan knap en Gang betegnes som vaagnende Reflexion over Sagen; det siger ikke andet, end at Zeus i sin Vælde ikke fandt sig foranlediget til at vise saa megen Forsigtighed som Laertes, om hvem Digteren med Undren fortæller, at han havde købt Eurykleia i hendes første Ungdom for 20 Oxers Værdi, „og han ærede hende lige med sin trofaste Hustru i Huset, men paa Lejet havde

han ikke Omgang med hende, da han skyede sin Hustrus Vrede“. Der er ikke Spor af, at Digteren holder med Hera som den forurettede Hustru; i den store ægteskabelige Skændescene i Iliadens første Bog falder der endog et lidt komisk Lys over hende. Men trods alle Zeus' Vidtløftigheder bevarer Hera dog sin Magt over hans Sanser, hans „Kjærlighed“ i homerisk Forstand. Da hun vil bedaare ham og i den Anledning udstyrer sig med alle Elskovens Tryllemidler, hedder det om ham: „aldrig saa snart saa han hende, saa omhyllede Eros hans kloge Sind, som da de første Gang forenedes i Kjærlighed, idet de gik til Lejet uden deres kjære Forældres Vidende“; han stanser hende og spørger, hvor hun skal hen, og da hun har sagt det, svarer han: „Hera, der kan du altid komme hen; lad os nu gaa til Sengs og glæde os ved Kjærlighed. Thi ingensinde har Attraa efter en Gudinde eller en Kvinde i den Grad overvældet mit Hjærte, idet den sprudlede frem i mit Bryst, end ikke da jeg“ — og nu følger en Leporello-liste, 7 Navne paa Zeus' Elskerinder og deres Børn med ham. En gammel alexandrinsk Lærd bemærker til denne, at den maa være uægte, da denne Opregning af Navne er ubetimelig, saasom den meget mere maa støde Hera bort end lokke hende, og denne borgerlige Psychologi har fundet Bifald hos mange nyere Fortolkere. Kun Skade, at man ikke kan faa det foregaaende Vers bort ogsaa; „aldrig har jeg været saa forelsket i nogen Gudinde eller Kvinde som nu i dig“ er dog ogsaa en noget underlig Kjærlighedserklæring. Og i hvert Fald bliver det Factum tilbage, at en Digter paa et eller andet Tidspunkt har ment, at det maatte være smigrende for Heras Stolthed at høre sig foretrukken for en Blomstersamling af Gemalens Elskerinder; jo længere tilbage i Tiden, vi kan lægge denne Opfattelse, desto naturligere er den. At alexandrinske og moderne Lærde stødes ved den, viser

kun, at Tiderne forandres; for Homer og hans Tilhørere har det været ganske i Overensstemmelse med deres Begreber om Eros. Overfor Zeus' utaalmodige Attraa spiller Hera den knibske; hun foreslaar ham, at de i det mindste skal gaa til deres Sovegemak paa Olympen; de kunde let blive sete; men den fyrige Elsker ved Raad; i sin Almagt tryller han en Sky om dem. „Derpaa“, hedder det videre, „tog Kronos' Søn sin Hustru i Favn, og under dem lod den straalende Jord fremspire frisk Græs og blomstrende Kløver og Safran og Iris tæt og blød, som bar dem højt over Jorden; deri lagde de sig og trak om sig en Sky tæt og gylden, og der faldt blinkende Dug fra den“ — en Skildring, der er fuldt saa fin og poetisk som Heines i Stemningen beslægtede:

Da liegt ein rothblühender Garten
im stillen Mondenschein . . .
Dort wollen wir niedersinken
unter dem Palmenbaum
und Lieb' und Ruhe trinken
und träumen seligen Traum,

og som staar uendelig over den i naiv Kraft og frisk Sanseglæde. Det er dette Heras og Zeus' Møde, der er fremstillet paa den skjønnede gamle Metope fra Selinunt, som er afbildet foran. I sin naive Renhed og absolute Frihed for alt sanseligt Raffinement er den paa Højde med Aanden i den homeriske Scene; og nogen større Ros kan der ikke ydes den.

Men hermed er ogsaa det højeste naaet, som denne rent sanselige Eros kan yde af Stof til poetisk Behandling. En lignende højtidelig Stemning hviler over Skildringen af, hvorledes Odysseus efter at have overstaet alle sine Gjenvordigheder første Gang gaar til Sengs med Penelope i den ærværdige Ægteseng, som han selv har tømret, og hvis Hemmelighed kun han,

Penelope og den gamle tro Terne kjender. Men her er det oprindelige desværre forvasket ved senere uforstaaende Tilsætninger, medens i hint Sted af Iliaden den oprindelige religieuse Betydning af Zeus' og Heras Samleje, som svagt anes, kun er en Skjønhed mere.

En Betragtning af Kjærlighedens Gudinde Aphrodite — Eros som Gud kjender Homer endnu ikke — bekræfter kun, at Elskoven hos Homer opfattes rent sanseligt og med Hovedvægten lagt paa de erotiske Haandgribeligheder. Karakteristisk nok giver Skildringen af Aphrodites og Ares' berømte Eventyr og Overraskelse paa fersk Gjerning Anledning til det eneste Udslag af en vis Lystenhed, som findes i de homeriske Digte; det er et Vidnesbyrd om, at Naiviteten i Opfattelsen af Kjønnsforholdet er ved at gaa tabt, men Stedet tilhører vist ogsaa en senere Tid, og Lystenheden er afdæmpet ved Situationens uimodstaaelige Komik. Bortset fra dette Sted repræsenterer de homeriske Digte Uskyldighedstilstanden paa det erotiske Omraade, den rent ubevidste Sanseglæde uden Spor af Reflexion og Dualisme mellem Legeme og Aand. Derfor kan ingen Litteratur opvise nogen Parallel dertil, det skulde da være enkelte Ting i det gamle Testamente. Snarere vil man kunne finde Paralleler hos rent naive Mennesker som f. Ex. vore Bønder i afsides Egne; men der forstyrres Indtrykket som oftest af en vis Raahed, som ligger Homer fjernt; han var jo en Græker.

Men de homeriske Digte er ikke Udtryk for en enkelt Menneskealders Opfattelse; de er Resultatet af en gennem Aarhundreder fortsat Bundfældning og Aflejring. Vi maa derfor vente at finde Spor deri ogsaa af en mere udviklet Culturs Opfattelse af Kjønnskjærligheden. Denne Forventning skuffes da heller ikke. En større Interesse for og Forstaaelse af den vaagnende Kjærligheds indvortes, begivenhedsløse Rørelser aabenbarer sig i Skildringen af

Mødet mellem Odysseus og den phaiakiske Kongedatter Nausikaa. Odysseus er nøgen og udaset kastet i Land paa Phaiakernes Ø og vækkes ved Nausikaas og hendes Terners Boldspil. Han nærmer sig ærbødig og beder om Bistand, Ternerne flygter, kun Nausikaa bliver kæk staaende, og da hun har hørt hans Fortælling, byder hun Ternerne bade ham og klæde ham paa. Han afslaar imidlertid deres Hjælp med en Zarthed — „jeg undser mig ved at færdes nøgen mellem unge Piger“ —, der virker fremmed i en Tid, hvor det var Skik, at Kongedatteren gik den fremmede tilhaande ved Badet. Da han efter at have vasket sig og klædt sig paa, træder frem igjen, studser Nausikaa og siger til sine Terner: „ikke uden Gudernes Vilje er denne Mand kommen til de gudlignende Phaiaker. Før syntes han mig at være uanselig, men nu ligner han Guderne, som bebor den vidtstrakte Himmel. Gid en saadan maatte kaldes min Ægtefælle her, og gid det maatte behage ham at blive hos os.“ Man ser, at den unge Pige, som hidtil har rødmet, naar hendes Forældre talte til hende om Ægteskab, er godt paa Veje til at blive forelsket. Vel lader hun først, som om hun blot ønskede sig en ligesaa statelig Ægtemand som Odysseus, forresten allerede en betydende Tilstaaelse; men med „ham“ kan dog ikke godt tænkes paa andre end Odysseus selv, og med dette lille Ord slipper altsaa en virkelig Tilstaaelse hende uforvarende ud af Munden. Den vaagnende Kjærlighed udvikler en overordenlig Finfølelse hos den hidtil saa raske og frejdige Pige; hun vil ikke have, at Odysseus maa ses i hendes Følgeskab i Byen; de raa Matroser, som de maa passere paa Vejen, vilde ellers snakke om det og lade hende høre, at hun nok har været ude at fange sig en Mand; Phaiakerne er hende vel sagtens ikke gode nok, „de som bejler til hende mange og gjæve“. „Saaledes vil de sige, og det

vil være en Skam for mig; ogsaa jeg selv tager andre Piger det ilde op, naar nogen bærer sig saadan ad og blander sig mellem Mænd uden sin kjære Faders og Moders Vilje, førend hendes aabenlyse Bryllup kommer“, fortsætter hun med al saadan en lille Jomfrus Ærbarhed og Katekismusfasthed i de Opførselsregler, som hendes „kjære Fader og Moder“ har indpræntet hende, uden at det falder hende ind, at hun netop ved denne superkloge Raisonneren røber, at hun ikke mere er ganske unbefangen. Man kommer til at tænke paa Margrethe i Faust:

wie konnt ich sonst so tapfer schmähen,
wenn thät ein armes Mägdlein fehlen!

Nausikaas fint tegnede Skikkelse har beskæftiget Goethe meget. Paa sin siciliske Rejse udarbejdede han Planen til en Tragedie med hende som Hovedperson (færdigt blev kun et Udkast til første Scene). Hun forelsker sig i Odysseus, compromitterer sig i sine Landsmænds Øjne ved en uforsigtig Yttring og dræber sig af Sorg og Skam. Goethe har altsaa ikke gjort andet end trække Homers Linier op paa Baggrund af en mere moderne Opfattelse af Kjærligheden; netop derfor bliver hans Plan en Maalestok for Kløften mellem denne og den homeriske, selv hvor denne som her hæver sig over det almindelige. Ingen Læser af Homer kan være i Tvivl om, at den homeriske Nausikaas lette Sanserus snart gaar over; der bliver intet Mord- und Todtschlag i femte Act; hun gifter sig nok med en af de „mange og gjæve“ Phaiaker.

Vi har set, hvor fjern den homeriske Eros er fra det sværmerisk-romantiske „hende eller ingen“. Det er derfor interessant, at der virkelig i de yngre Partier af Odysseen forekommer et Exempel, der gaar i den Retning. En af Penelopes Bejlere, Leiodes, der fungerer som Offerpræst, siger, da han har documenteret sin Uformuen-

hed til at spænde Odysseus' Bue og saaledes vinde Penelope: „Venner, jeg kan ikke spænde den, lad en anden tage den. For denne Bue vil berøve mange Høvdinge Livet af Sorg, da det er inoget bedre at dø end levende at gaa glip af det, hvorfor vi færdes her ventende Dag ud og Dag ind“. Denne helt romantiske Tankegang er imidlertid knap rigtig hans Alvor; han fortsætter nemlig: „nu haaber vel mangen en og attraar i sit Sind at ægte Penelopeia, Odysseus' Hustru. Men naar han faar prøvet Buen og faar at se, saa lad ham bejle til en anden af de skjønt klædte Achaierinder, idet han søger at vinde hende med Brudegaver; men hun (Penelope) vil saa ægte den, der bringer hende mest og er hende af Skjæbnen bestemt“. I de sidste Ord af denne noget uklare Tale dæmrer vel nok et Haab om efter et almindeligt Skibbrud alligevel selv at vinde Penelope. At det sentimentale Skjær, der hviler over den hele Udtalelse, har været følt og ment af Digteren som noget fremmed og for den kvindagtige Leiodes ejendommeligt, fremgaar tydeligt af de Ord, hvormed Bejlernes Fører Antinoos irettesætter ham: „Leiodes, hvilket Ord undslap dig dog der Tændernes Gjærde, frygteligt og farligt — jeg harmes ved at høre derpaa —, om virkelig denne Bue skal berøve Høvdinge Livet af Sorg, fordi du ikke kan spænde den“. De maa imidlertid alle give tabt. Da den sidste maa opgive Forsøget, siger han: „Sørgeligt! Det gjør mig ondt for mig selv og for os alle. Det er ikke saa meget Bryllupet, jeg sørger over, skjønt det gaar mig nær nok; men der er jo dog ogsaa mange andre Achaierinder, dels paa selve det havomflydte Ithaka, dels i andre Byer; men det gjør mig ondt, hvis vi virkelig i den Grad er blottede for den gudlignende Odysseus' Kraft, at vi ikke kan spænde hans Bue; det er en Skam, som vil rygtes ogsaa hos kommende Slægter“. Her taler Digteren altsaa efter den lille romantiske Rørelse

igjen som den rigtige Homer: Tabet af den attraaede Kvinde kommer Helten vel over, Tabet af sin Ære aldrig; det er den mandige homeriske Digtning uforanderlige Overbevisning. En lignende romantisk Klang har det, naar Penelope et Sted ønsker sig en pludselig Død, „for at jeg med Odysseus i Tanken kan stige ned under den ubarmhjertige Jord og ikke skal glæde en ringere Mands Hu“. Dog ligger der i dette „ringere“ en lille Nuance, som ikke er tilfældig. I den skønne Scene mellem Hektor og Andromache i Iliadens sjette Bog kan man finde meget smukt, et inderligt og trofast Forhold mellem Mand og Hustru, men ikke Gnist af Erotik.

Det ioniske Epos har skudt sine første Skud i mindre grandiose Former hos de æoliske Grækere. Hos den samme mærkværdigt poetisk anlagte Stamme, der saa hurtigt forsvinder ud af Historien ligesom udbændt af sin egen Lidenskabelighed, voxer af den samme Jordbund ogsaa den lyriske Poesi op. Vel behersker Eros endnu ikke udelukkende denne — hos Alkaios i det mindste maa han dele broderligt med Ares og Bacchus —, men han har dog anderledes Hold i denne Digtning, hvori det lidenskabelige Individ bestandigt kredser om sin egen Lidenskab, sit eget Hjertes Rørelser, som det ved finder Gjenklang i ligestemte Sjæle, end i den klare, kjølige homeriske Objectivitet. De faa Fragmenter, som Tiden har levnet os af Sapphos Digte, drejer sig næsten alle om Kjærlighed. „Atter foruroliges mit Sind af Eros, der bryder Lemmernes Kraft, det bittersøde Væsen, som vi staar afmægtige overfor“, hedder det et Sted, og af de to Sider af dette Adjectiv som alle Tidens Erfaring gennem Digternes Mund har erklæret for karakteristisk for Elskoven, er det bitre.

Elskovens Smerte og Uro, det mest fremtrædende hos Sappho: „Eros ryster mit Hjerte som en Stormvind, der kaster sig over Egetræerne paa Bjærgget“; „søde Moder, jeg kan ikke slaa Væven, den slanke Aphrodite har overvældet mig med Længsel efter en Yngling“, klager en ung Pige, og Sappho selv anraaber med stor Inderlighed „den guldtronende, udødelige Aphrodite, Zeus' Datter“, som fanger de arme Menneskebørn i sit Garn, om ikke at „knuge hendes Hjerte med Sorger og Lidelser“, men naadig staa hende bi som før og „udfri hende af svare Bekymringer og lade det ske, som hendes Hjerte higer efter“. Næsten som for en Sygdom stiller hun Elskovens Diagnose i det berømte Digt — det er rettet til en Kvinde, men det forandrer ikke Følelsens Karakter —: „den Mand synes mig Guderne lig, som sidder ligeoverfor dig og i din Nærhed stille nyder din søde Stemme og dit bedaarende Smil, som gjør Hjertet svimmelt i mit Bryst. Naar jeg blot flygtigt ser dig, kommer der ingen Lyd over mine Læber, min Tunge lammes, og flugs løber en prikkende Ild hen over min Hud, det sortner for mine Øjne og suser mig for Ørene, Sveden springer frem, Skælven griber hele mit Legeme, og jeg bliver blegere end Græs.“ Hvis man vil maale Styrken af denne Lidenskabens Stormvind, sammenligne man den f. Ex. med den beslægtede og i og for sig gode Skildring i Pagens Arie i Figaro:

Gelo e poi sento l'alma avvampar'
 ed in un momento torno a gelar' . . .
 sospiro e gemo senza voler',
 palpito e tremo senza saper',
 non trovo pace notte ni di

etc. Selv om man tager Mozarts guddommelige Musik til Hjælp, lyder det dog ved Siden af Sappho som en Spurvs forliebte Pip. Men om Karakteren af denne Eros kan der ingen Tvivl være; det er den stærkeste sanse-

lige Betagethed, ikke væsensforskjellig fra den homeriske — ogsaa hos Homer fremhæves et enkelt Sted ganske flygtigt Elskovens saa at sige pathologiske Phænomener; da Penelope viser sig i Hallen for Bejlerne, hedder det om dem: „deres Knæ slappedes paa Stedet, og de betoges i Hjertet af Attraa; alle attraaede at lægge sig hos hende paa Lejet“, et lille Tilløb i Retning af Sapphos udførlige Udmaling —; men den er hedere i sit Udtryk, fordi den for disse Mennesker er Tilværelsens alt opslugende Hovedinteresse, ikke som hos Homer et underordnet Moment. Eros gaar endnu stadigt lige løs paa den sanselige Forening med den elskede, som i det lille af Platen oversatte Fragment:

Schon flüchtet Selana die reine,
 schon taucht ihr nieder, Plejaden;
 die Nacht und die Stunden laden,
 ich ruhe noch immer alleine.

Aanden stiller endnu intet Krav om at være med i Synthesen, hvis man ikke vil tage til Takke med en noget bedstemoderlig Sentens som denne: „den smukke er god nok at se paa, men den gode vil med det samme ogsaa blive smuk“. Til Belysning af denne Lyriks stærkt personlige Virkelighedspræg skal jeg blot tilføje, at vi morsomt nok har opbevaret et Frieri paa Vers af Alkaios: „mørklokkede, rene, sødt smilende Sappho, jeg har noget paa Hjerte, men Undseelse binder min Tunge“, og Sapphos Svar: „hvis det, du attraar, var godt og smukt, og din Tunge ikke tumlede med slette Forlangender, saa vilde Undseelse ikke have bemægtiget sig dine Øjne, men du vilde tale rent ud derom“.

Der er ingen anden græsk Forfatter, der udtaler sig med saa megen Glød om Elskov som Sappho, men i hele den følgende Lyrik ulmer dog den samme Ild. Grundaccorden er den samme: den sanselige Elskovs Fryd prises uforbeholdent, men samtidigt findes der de

stærkeste Udtryk for, hvor ilde Lidenskaben handler med Hjertet. Saaledes skildrer Ibykos, hvorledes Eros „som en thrakisk Nordenvind“ hærger hans Hjerte, medens Naturen rundt om ham smiler i det milde Foraars Prag. Han føler Eros nærme sig igjen „med smeltende Øjne under de mørke Bryn“ og „skjælver ved hans Komme“ som en gammel Væddeløbshest, der kun modstræbende træder ind paa Arenaen igjen. Anakreon bruger etsteds endog det massive Billede, at Eros „som en Smed“ bearbejder ham med en vældig Øxe og derpaa dypper ham i den kolde Elv. De samme Ionere, der i deres Culturs Ungdom havde glædet sig med Homer over Kamp og Bedrifter og Helteære, finder nu Behag deri, naar Mimnermos synger: „Hvad er Livet og hvad Glæde gives der uden den gyldne Aphrodite? Gid jeg maa dø, naar jeg ikke længer bryder mig om sligt, hemmelig Elskov og de søde Gaver og Lejet, attraaede af Mænd og Kvinder, saalænge Ungdommens Blomst varer. Men naar den besværlige Alderdom kommer, som gjør Manden baade hæslig og ussel, saa nager stedse tunge Bekymringer ham i Sindet, og han frydes ikke ved at se Solens Lys; forhadt er han for Drengene og ringeagtet af Kvinderne; saa tung gjorde Guden Alderdommen.“

Den blødagtige Livstræthed i dette Digt vidner om en udlevet Cultur, og det stammer jo ogsaa fra den Del af de græske Lande, hvor Culturen først skød i Vejret. Ogsaa i en anden Udkant af den græske Verden med en tidligt blomstrende Cultur møder vi Toner, der klinger fremmed, nemlig hos den siciliske Digter Stesichoros. Han havde i et Digt fortalt om den skønne Hyrde Daphnis, som en Flodnymph — Havfruer og lignende Væsner har i alle Sagn en meget forelsket Natur — forelskede sig i og hengav sig til, mod at han lovede aldrig at røre nogen anden Kvinde. Da han engang i en Rus

bryder sit Løfte, bliver han til Straf blind. Saa fordringsfulde er ikke engang de rigtige Gudinder hos Homer. Vel har for Digteren Hovedvægten vistnok ligget paa, at det var et guddommeligt Væsen, for hvis Øjne Daphnis havde fundet Naade, og som han forbrød sig imod, men der dæmrer dog her for første Gang noget i Retning af „Hanskemoral“.

Men medens den ioniske Cultur dør hen, efter at Ionien har mistet sin Selvstændighed og er blevet „die Kebse des Grosskönigs“, har Athen voxet sig stærkt og frit. Sejren i Perserkrigene sprænger de sidste Lænker for Aandsudviklingen og giver Athen Førerstillingen. I den nye Culturbevægelse gjentager det samme Kredsløb i Opfattelsen af Eros sig, kun i højere Former. Den ny Æras Digtart, Dramaet, begynder med at ignorere Eros, optaget som den er af store Handlinger og mægtige Syner. Aristophanes lader Aischylos overfor Euripides rose sig af, at han aldrig har fremstillet en forelsket Kvinde paa Scenen. Ogsaa Sophokles anvender kun sparsomt erotiske Motiver. I de opbevarede Stykker af ham er der kun et Exempel: Haimons Kjærlighed til Antigone, som fører ham til at sætte sig op imod Faderen for at hindre hendes Død og, da det ikke lykkes ham, til at dræbe sig selv. Men udover disse Træk, der omsætter sig i Handling og tjener Tragediens Økonomi, giver Sophokles ikke engang her nogen Skildring af Haimons Kjærlighed; ja, Haimon selv nævner aldeles ikke dette Motiv; vi erfarer det kun gennem Faderens Skælden over hans „Trældom under en Kvinde“ og Chorets Forherligelse af Eros' Almagt og Uimodstaaelighed, hvori der dog blander sig en Bilyd af Gru, som vi allerede kjender: „Dig undgaar ingen hverken af de udødelige eller af Døgnets Børn, og den, som er betaget af dig, er en rasende. Du forlokker selv de retfærdiges

Sind til Uretfærdighed til deres Fordærv, du har ogsaa sat denne Splid mellem Fader og Søn“. Derimod havde Sophokles i en tabt Tragedie behandlet Phaidras Kjærlighed til Stifsønnen Hippolyt, og dette er det første Exempel paa en Tragedie med erotisk Emne.

Vendepunktet indtræder med Euripides, hvis udviklede Reflexion og realistiske Behandling af de gamle Myther maatte drage ham bort fra de ældre Tragikeres Forherligelse af mandig Daad og Villiekræft og vække hans Interesse for den indadvendte Lidenskab, til hvis Skildring og Forstaaelse det daglige Liv bød Stof nok. Kjærlighed er Themaet og Drivhjulet i mange af hans Tragedier, i Stheneboia Husfruens glødende Attraa efter den skønne Fremmede, der haanligt afviser hende, i Hippolyt Stifmoderens til Stifsønnen, der i sit jomfrueligt „herbe“ Sind oprøres over hendes Tilnærmelser, i Prote-silaos den nygifte Hustrus Længsel, som gjør hende det umuligt at overleve Manden, hvem Pligten river fra hende, i Medea den rasende Skinsyge og Hævntørst hos den stolte Kongedatter, der har ofret alt for den Fremmede og nu forraades af ham. Man høre hende selv:

Jeg troløs sveg min Fader og min hele Slægt
og fulgte dig til Iolkos hjem ved Pelions Fjeld
henreven af mit Hjerte, mod Fornuften døv.
Jeg dræbte Pelias, jeg ham gav den værste Død
for Døtres Haand, og jeg betog dig al din Frygt.
Og du, til Tak for min Velgjerning, usle Mand,
du mig forskød og kaared dig en anden Viv.
Du brød din Ed; sig, tror du, at de Guder da,
som hersked dengang, ikke længer herske nu,
og at man nu har indført anden Lov paa Jord,
da selv du ved, at Meued du mod mig begik!
Ha, denne Haand, som mangen Gang du trykked ømt,
ha, dette Skød, hvor skrømtet var hans Venlighed. *)

*) Wilsters Oversættelse, som inidlertid for de to sidste Vers giver et rent falsk Billede af Originalen; der staar:

Paa denne lidenskabelige og fordringsfulde Pukken paa Kjærlighedens bragte Ofre og dens Ret, som utvivlsomt kan gjøre Regning paa moderne Læseres og Læserinders Sympathi, vilde den gammelgræske Opfattelse af Kjærligheden vistnok have svaret med Jason *): „saavidt er det kommet med jer Kvinder, at i mener, at alt er godt, naar i har Mandens Leje for jer selv; men gjøres der noget Skaar deri, saa lader i eders Had gaa ud over det bedste og skønneste“. Denne Kvindens Blindhed for alt andet end sin Elskov henriver ham endog til følgende Udbrud:

Gid det for Manden gjørligt var at avle Børn
paa anden Vis, og Kvindekjønnen ej var til!
Da var for alle Plager Menneskene fri.

I Jasons Ord om Kvindernes elskovssyge Væsen er der antydnet en iøjnefaldende Ejendommelighed ved alle de erotiske Skildringer hos Euripides: overalt, hvor Lidenskabens Magt over Mennesket er Themaet, er det Kvinder, der er Tale om; et mandligt Sidestykke til Phaidra eller Medea findes ikke, hvorimod en af Euripides' Yndlingsfigurer, som han har varieret flere Gange (Hippolyt, Bellerophon, Ion) er den kvindesky unge Mand. Det hænger sammen med den græske Gru for Lidenskabens Forstyrrelse af Sindets Ligevægt og Harmoni, som vi alt har mødt flere Gange. Hos Euripides giver den sig Udtryk i den idelige Betegnelse af Elskoven som en Sygdom eller Galskab, og selv han, som dog ellers træder i Skranken for den subjective Lidenskabs

Ve over min højre Haand, som du saa ofte greb, og over eder, mine Knæ, i en usalig Stund lod vi os berøre af en slet Mand (som ydmygt-bedende).

*) Her er Wilsters Oversættelse aldeles ubrugelig, da han ved at oversætte „at alt er godt, blot Ægtesengen bliver ren“ har indsmuglet en ganske uvedkommende Tanke.

Ret som tragisk Motiv, har aabenbart næret Betænk-
 lighed ved at fremstille en Mand som greben af denne
 forstandsbetagende Magt og bukkende under for den.
 Det er, som om den nøgterne græske Forstandighed og
 Klarhed endnu bestandig skammer sig over den midler-
 tidige Suspension af dens Herredømme over Mennesket
 ved Eros' dæmoniske Voldsmagt. Det er morsomt nok
 at se den samme Følelse komme igjen hos klassisk an-
 lagte Naturer. Man sporer den tydeligt hos Goethe i et
 Digt som dette:

Herz, mein Herz, was soll es geben?
 Was bedrängt dich so sehr?
 Welch' ein fremdes, neues Leben!
 Ich erkenne dich nicht mehr.
 Weg ist alles, was du liebtest,
 weg, warum du dich betrübtest,
 weg dein Fleiss und deine Ruh'.
 Ach, wie kamst du nur dazu?
 . . . Will ich rasch mich ihr entziehen,
 mich ermannen, ihr entfliehen,
 führet mich im Augenblick,
 ach, mein Weg zu ihr zurück;
 muss in ihrem Zauberkreise
 leben nun nach ihrer Weise.
 Die Veränderung, ach, wie gross!
 Liebe, Liebe, lass mich los!

Den, som kjender Beethovens vidunderlige Melodi til
 disse gribende Ord, vil vide, hvorledes den netop under-
 streger denne Forstandens halvt ærgerlige Forundring
 over at se sig stødt fra Tronen. Med hele den gamle
 Rationalismes Fladbundethed og tørre Retlinethed kommer
 Tanken til Orde i Blumauers „Lied der Freiheit“:

Wer unter eines Mädchens Hand
 sich wie ein Slave schmiegt
 und von der Liebe festgebannt
 in schnöden Fesseln liegt,
 weh' dem, der ist ein armer Wicht,
 er kennt die goldne Freiheit nicht.

Det lyder som en af vore hjemlige Klubviser fra Slutningen af forrige Aarhundrede; det var denne Opfattelse, der f. Ex. kostede P. A. Heiberg hans romantiske Kone.

Men skønt Eros hos Euripides altsaa ikke fornægter sin antike Herkomst, saa er der dog ved ham kommet noget positivt nyt ind i Opfattelsen. Eros er hos ham ikke længere den naive sanselige Attraa, der gaar lige løs paa sit Maal. Tidens Reflexionslyst har kastet sig ogsaa over dette Phænomen og holder sig ikke blot til Elskovens rent udvortes legemlige Symptomer, men sætter sig grublende hen og analyserer dens Indflydelse paa Sjælen og søger at erstatte Forstanden det tabte Eneherredømme ved at lade den reflectere over Lidenskabens Væsen. At denne den erotiske Lidenskabs Bliven sig selv vigtig og det individuelle Følelseslivs Krav paa almengyldig Interesse var et Brud med det gamle, stod Samtiden ganske klart. Med sædvanlig Bonsens og Klarsynethed for det væsenlige har Aristophanes ladet Aischylos og Euripides udfægte Kampen mellem det gamle og det ny. Aischylos peger stolt paa „De syv mod Theben“ og „Perserne“ som Dramaer, der fyldte Tilskuerne med Kamplyst, Mod og ædle Følelser. Thi sligt bør Digteren have for Øje. Betænk dog i ældgamle
Tider,
hvormegen Nytte de herligste Mænd af Digternes Skare har
stiftet;
. . . . Og hvorfra fik vel Homeros sit Ry, undtagen fordi han
os lærte
at ordne til Kamp og ruste os kækt? . . .
Og efter Homeros jeg formed min Aand og skildrede herlige
Stridsmænd,
Patroklos og Teukros, med Løvemod, for Borgermænd at
begejstre
til kækt at kæmpe i Lighed med dem, naar de hørte Hornene
gjalde.
Men aldrig sang jeg om ukyske Koner som Phaidra og Stheneboia,

og ingen kan sige, jeg nogensinde har skildret forelskede
Kvinder.

Euripides. Fordi Aphrodite dig fremmed var.

Aischylos. Og gid hun det
altid maa blive!

Men du og dine saa helt og holdent af hende vare betagne,
at selv du fik det at føle haardt.

Dionysos. Ved Zeus! ja, det er en Sandhed,
thi det, du digtede andre paa, for det du selv maatte bøde.

Eur. Men sig mig, kjære, hvad Ulykke har Stheneboia Staten
forvoldet?

Aisch. At agtede Kvinder, som Hustruer var til agtede
Mænd, du forledte,

til Bægret med Gift at tømme af Skam for dine Bellerophonter.

Eur. Men var det da ikke sandfærdigt det Sagn om Phaidra,
som jeg har benyttet?

Aisch. Jo vist, ved Zeus, men Digteren bør det slette skjule
for Verden,

og ikke det bringe paa Scenen frem; som Børnene har deres
Lærer,

der viser dem Vejen, saa Digteren er for den voksne Alder
en Lærer.

Og derfor ædelt vi tale bør.

Eur. Men du, du fører en Tale,
saa høj som Parnes og Lykabettos, og ikke som Mennesker
pleje.

Er det at lære dem gode Ting?

Aisch. Men kære, det er jo nød-
vendigt,

At høje Tanker og store Ideer tilsvarende Udtryk sig skabe.
Desuden du ved, at Halvguder bør i højere Sprogformer tale.

(Aristophanes' Fræerne, Rector Petersens Oversættelse).

Det er den standende Strid om Idealisme og Realisme, og Discussionen er ført med saa megen Grundighed, at Commentar er overflødig. Aristophanes holder med det gamle, og det er især de erotiske Tragedier af Euripides, som idelig rammes af hans Spot og Parodi. At Euripides med Forkjærlighed og særlig Dygtighed skildrer „Elskov og Afsind“, bemærker allerede en græsk

Æsthetiker fra den første Kejsertid, og som et Exempel paa, hvorledes han med Flid indfletter erotiske Motiver, skal jeg anføre, at i hans „Antigone“ var det Kjærlighedsforhold mellem Heltinden og Haimon, som Sophokles saa discret antyder, spundet videre ud; hun har i Hemmelighed født ham et Barn.

Ved Siden af de almindelige Reflexioner over den „bittersøde“ Eros, som Ammen i „Hippolyt“ definerer som „det sødeste, min Datter, og det bitreste“, finder Tanken om Kjærlighedens Almagt ofte et meget smukt Udtryk, som i en Chorsang i „Hippolyt“:

O Kypris, det stridige Hjerte, som slaar
i Guders og Menneskers Bryst,
betvinger du let saavel som din Søn,
naar paa brogede Vinge han vifter forbi dem.
Over Land, over salten Sø,
og de larmende Bølger han flyver
og fortryller enhver, mod hvis glødende Sjæl
han paa Vinger af Guld
henfarer i svævende Flugt,
baade Dyr i Skoven paa Fjeld
og i Bølgernes Skød og paa Jord,
overalt, hvor Solen udbreder sit Lys,
og Menneskets Slægter tillige.
O Kypris, du ene behersker med Magt
og Dronningehæder dem alle.

For Digterens Blik udvider Begrebet sig, saa at det omfatter al Naturen, som i det skønne Fragment: „Ser Du ikke, hvilken mægtig Gudinde Aphrodite er; ingen kan udsige eller maale, hvor mægtig hun er, og hvor vidt hendes Magt strækker sig. Hun føder dig og mig og alle dødelige. . . . Jorden attraar Regn, naar det tørre Muld, ufrugtbart ved Tørke, fattes Væde, og den høje Himmel, svanger med Regn, attraar at sænke sig mod Jorden — alt ved Aphrodites Magt. Og naar de to bliver ét, frembringer og ernærer de for os alt, hvorved

de dødeliges Æt lever og blomstrer“. I denne Udvidelse og derved Forflygtigelse af Begrebet har Euripides For­gængere i den gamle kosmogoniske Poesi; allerede hos Hesiodos er Eros den Kraft, der driver Skabelsesværket; han siger om ham: „den skønneste blandt de udødelige Guder, han, som bryder Lemmernes Kraft og betvinger alle Menneskers og alle Guders Forstand og kloge Be­tænksomhed i deres Bryst“. I filosofisk Klædebon optræder Tanken hos Empedokles, der ser Vorden og Forgaaen som den evige Strid mellem Kjærlighed og Had.

Til Sammenligning med Sapphos Skildring af El­skovens Uro skal jeg anføre den berømte Scene i „Hippo­lyt“, hvor Phaidra elskovssyg bæres ind. Hendes gamle Amme, som træffer Forberedelser til hendes Komme, skildrer hendes Tilstand saaledes:

ud i det fri! var bestandig dit Ord.
 Dog snart vil Du ind i dit Kammer igjen,
 let skifter du Sind, dig er intet tilpas,
 hvad du har, fornøjer dig ej,
 du skatter kun det, som du mangler.

Phaidra bæres ud, men hun kan ikke finde sig til­rette paa sit Leje:

O, letter mig lidt og støtter mit Hoved!
 Hvert Lem er i Leddet saa slapt.
 Grib mine mat nedhængende Arme!
 Paa Hovedet hviler mig Sløret saa tungt,
 tag det af og slaa Lokkerne ned over Nakken.

Hun ønsker sig snart ud i den stille Skov ved Kilden, snart vil hun jage paa Bjerget eller tumle Hestene ved Artemis' Helligdom; der færdes jo hendes elskede Hippolyt; hun gribes af Angst for at have røbet sig og ønsker sig Døden. Man ser, hvorledes Vægten hele Tiden lægges paa de sjælelige Kvaler, Aanden har krævet sin Ret ved Siden af Legemet. Der bliver derfor

ogsaa Plads for en mild og behersket Kjærlighed. I „Medea“ beder Choret opskræmmet ved Synet af Medeas Voldsomhed:

Umaadelig Elskov, som griber et Menneskes Hjerte,
er farlig for Dyd som for Ære; men kommer med Lempe
den dejlige Kypris, er ingen Gudinde saa yndig som hun.
Du høje, den rammende Pil, som du dypper i Længsel,
udskyde du aldrig mod mig fra din gyldene Bue.

Endnu tydeligere er følgende Chorsang i „Iphigeneia
i Aulis“:

Held enhver, som med sindig Hu
véd at nyde med Maadehold
Elskovs himmelske Glæder!
Fri for rasende Lysters Braad
sejler trygt han paa Livets Hav.
Eros, Guden med gyldent Haar,
skyder med tvende Kjærlighedsbuer;
én os kalder til salig Fryd,
én forstyrrer al Livets Lykke.
Fagre Kypris, beskyærm mit Bryst
huldt mod den farlige Bues Pil!
Skænk mig Fryd i beskedent Maal!
Kyskhed lutre mit Hjertes Trang!
Elskovs Glæder jeg nyde fro,
aldrig dog til Umaadelighed.

Ak, hvor forandret! Her er Legemet næsten altfor underdanigt, og Eros er ikke fri for at sætte en noget spidsborgerlig Mine op; det er første Gang, vi ser ham saa artig. Tilsidst fornægter han endog sin Moder af lutter Aandelighed: „hvis Eros engang griber mig, saa vil jeg ønske, at han ikke driver mig til Afsind eller i Kypris' Arme. Men der er blandt Menneskene en anden Eros, efter en retfærdig, sædelig og ædel Sjæl. Sædelige Mennesker burde gjøre sig det til Lov at elske de fromme og lade Zeus' Datter Kypris fare“. Her har det aandelige Moment i Synthesen hævnnet sig for gammel Undertrykkelse ved helt at tage Vejret fra det legemlige.

Med næsten moderne Farver er Achilleus malet i „Iphigeneia i Aulis“. Iphigeneia og Klytaimnestra er lokkede til Lejren under Foregivende af, at Achilleus ønsker Iphigeneia til Brud. Klytaimnestra tiltaler ham som vordende Svingersøn, og da han viser sig ikke at ane noget om det hele, kommer Sandheden for Dagen: Iphigeneia skal ofres. Achilleus, som endnu slet ikke har set hende, bliver rasende over, at hans Navn er blandet ind i disse Rænker mod den stakkels Pige:

Mit Navn vil jo, skjønt ej det løfted' Morderstaal,
 din Datter koste Livet; vel er din Gemal
 den skyldige, men ren for Plet stod jeg dog ej,
 hvis jeg og min opdigtede Trolovelse
 blev hendes Død, den arme Mø, som kaldtes hid
 til uhørt Kval og mageløs Beskæmmelse.

Han lover at forsvare hende med sit gode Sværd;
 ve den, der vil vove at røre hende!

Ej just for Ægteskabets Skyld jeg taler saa,
 thi tusind Piger ønske sig Achil til Mand,
 men haanligt Agamemnon har beskæmmet mig.

Ordene lyder nok som den rigtige, homeriske Achilleus', men Tonen er en anden. Den megen Tale om den „arme Pige“ vækker en Mistanke om, at hans unge Hjerte ikke er uberørt af det romantiske i Forholdet; han optræder ganske som Iphigeneias Ridder. Klytaimnestras moderlige Instinct lader hende ane dette; hun vil gjerne have Datteren ud, for at hun personligt kan bede om hans Bistand. Men Achilleus afværger det med ridderlig Finfølelse:

Lad ej din Datter for mit Aasyn komme mig,
 at du som jeg kan undgaa dum Bagtalelse.
 En talrig Hær, som er for Hjemmets Sysler fri,
 er klaffersyg og elsker onde Tungers Snak.

Hans Bistand er dem sikker nok ogsaa uden det.
 Da han igjen nærmer sig for at advare de to Kvinder

om, at Faren er overhængende, og Iphigeneia faar at vide, at det var ham, man havde lovet hende til Ægte, vil hun af Undseelse flygte ind i Teltet, men Klytannestra holder hende tilbage, og hun bliver saaledes Vidne til Achilleus' Beretning om, hvorledes han har talt hendes Sag i Folkeforsamlingen, og hvorledes man i Forbitrelse har truet med at stene ham: „Elskovsdrukken de mig kaldte“. „Og hvad gav du dem til Svar?“ „At min Brud jeg ej lod myrde“. Nu stiller han sig til de to Kvinders Raadighed. Men Iphigeneia har tænkt sit: hun vil gjerne dø og ofre sig for det heles Vel. Blandt hendes Motiver er ogsaa dette:

Bør Achil mod hele Hellas gaa i Kamp og mulig dø?
Mere værd end tusend Kvinder er en enkelt Mand som han.

Jeg kan vanskeligt tænke mig andet, end at Euripides har villet have Omslaget hos Iphigeneia, der hidtil er optraadt som en barnlig lille Pige, der saa grumme nødigt vil skilles fra Livet, forstaaet saaledes, at en pludseligt vaagnende Kjærlighed til den, der var lovet hende til Fæstemand, og hvis Helteskikkelse vel nok forud har spøget i hendes Pigetanker, modner hende til den store Beslutning, der bl. a. ogsaa frelser hans Liv. Ved Synet af hendes Heltemod udbryder Achilleus:

Du Barn af Agamemnon, lykkelig forsand
en Gud mig gjorde, naar han gav mig dig til Viv.
For dig jeg Hellas priser og for Hellas dig,
thi skjønt og Fædrelandet værdigt taler du.
Nu elsker jeg med større Varme dig end før,
nu, da dit Sindelag jeg klart har set.
O hør, jeg vil saa gjerne hjælpe dig og hjem
dig føre; ja, ved Thetis, det mig smerte vil,
kan ej i Kamp mod Argos' Mænd jeg frelse dig.

Han beder hende betænke sig vel, før hun vover det store Skridt. Herpaa svarer Iphigeneia med den skønne og fine Replik (den har lidt noget ved Oversættelsen):

Jeg uden Sky for nogen frit dig svare vil:
 Den fagre Helena vil Kamp og Blodbad nok
 Achaias Folk forvolde, men for mig, o Ven,
 skal du ej dø, ej heller fælde nogen Mand.
 Nej, lad mig Hellas frelse, hvis jeg (paa Græsk staar der: vi)
 magter det.

Achilleus bøjer sig for hendes heroiske Beslutning, men vil dog være ved Haanden, hvis hun i sidste Øjeblik skulde angre den.

Et lignende ridderligt Kjærlighedsforhold synes at have været fremstillet i „Andromeda“. Et Fragment lyder saaledes: „Naar de Mennesker, som gribes af Kjærlighed, finder en ædel Gjenstand for deres Følelser, saa gives der ikke større Fryd“. Men bedre end af Fragmenterne kan man danne sig en Forestilling om Aanden i denne Tragedie ved Hjælp af en ofte gjentagen Composition, der forekommer baade som Relief og som Vægmaleri i Pompeji og sikkert er opstaaet under Indflydelse af Euripides. Den fremstiller Perseus, som efter at have dræbt Uhyret og løst Andromedas Lænker hjælper hende ned af Klippen, idet han tager hende zart og ærbødigt ved Haandleddet; han vover end ikke at se paa hende, men vender Blikket mod Jorden; hun ser lige ud for sig; men dog er man ikke i Tvivl om, hvad der foregaar i de to. I komisk Mod-sætning til dette Billede staar Rubens' Behandling af samme Emne (i Madrid), hvor Perseus med glubende Hastværk løser den med sin Nøgenhed koketterende Andromeda, og endda en lille Eros er anbragt for en Sikkerheds Skyld, som om de tos Lystenhed ikke tydeligt nok sagde, hvad det bliver til. Det er forøvrigt denne Tragedie, der hos Aristophanes har indgivet Dionysos en saa ustyrlig Længsel efter Euripides:

Men som paa Skibet nu en Dag til Tidsfordriv
 Andromeda jeg læste i min Ensombed,
 der paakom mig en Lyst, du aner ej, hvor stor.

Herakles. Møn til en Pige?

Dionysos. Nej.

Her. En Dreng da?

Dion. Heller ej.

Her. En Mand da?

Dion. Sladder! spot mig ej, jeg lider svart;
Saa haard en Længsel dybt i Sjælen piner mig.

Kun en Lignelse kan tydeliggjøre den:

Maaske kan Sagen gjøres klar i Lignelse.

Mon ej engang imellem du fik Lyst til Grød?

Her. Til Grød? Ak jo, vel tusind Gange i mit Liv.

Dion. En saadan Lyst mig driver til at faa at se
Euripides.

Selv i den komiske Forvrængning sporer man tydeligt en Duft af de navnløse romantiske Længsler, som Euripides maa have givet Udtryk i „Andromeda“, og som Aristophanes kun kan have Spot tilovers for.

Med Euripides er Eros sat paa Dagsordenen som Discussionsemne; de fleste retoriske og filosofiske Forfattere i den attiske Litteratur omkring 400 har udtalt sig derom. For os resumeres denne Discussion i Platons Behandling af Sagen, ved hvilken det vel nærmest drejer sig om Kjærligheden til unge Mænd, men det har i denne Sammenhæng mindre at betyde. For Platon bliver Eros et Symbol paa den Mennesket iboende Trang til Erkjendelse af Sandheden, og denne Sublimering af Begrebet angaar os ikke her, lige saa lidt som den ovenfor berørte kosmogoniske Opfattelse af Eros, hvormed den platoniske har bevidste Berøringspunkter. Men inden Begrebet Eros har hævet sig op i denne filosofiske Højde, hvor det forsvinder for vore Blikke, fremkommer der hos Platon mange Bidrag til Belysning af den græske Opfattelse. I Forbigaaende skal jeg blot bemærke, at Platon er aldeles uskyldig i den Banalitet, som Udtrykket „platonisk Kjærlighed“ nu redningsløst er hjemfaldet til.

Platons første Indlæg i Discussionen er hans „Phaidros“. Den unge Phaidros kommer til Sokrates ganske opfyldt af en Tale, han har hørt Lysias holde om Kjærlighed; Sokrates maa endelig høre den. Lysias udvikler deri, at den elskede hellere bør hengive sig til den nøgterne Beundrer end til den lidenskabelige Elsker. Det paradoxe Thema er gennemført med alle rhetoriske Kunstgreb, men uden Dybde; blandt de tumultuarisk henkastede Argumenter forekommer bl. a. den forelskedes Jalousi og Lidenskabens Blindhed, der fanges af den sanselige Attraa, uden først at have lært den elskedes Karakter at kjende. Sokrates kan ikke skjule sin ringe Beundring for det rhetoriske Kunststykke og tilbyder at udføre det samme Thema paa staaende Fod langt bedre. Han udvikler saa paa ægte græsk Vis, hvilke Farer den lidenskabelige Eros kan medføre for Legeme og Sjæl, fordi den er en for Fornuft blottet sanselig Attraa. Men ved denne Tale frygter Sokrates for at have fornærmet den mægtige Gud; han søger derfor at forsone ham ved at udvikle sin egen Mening om Kjærlighed. Lysias' Paradox vilde være berettiget, hvis det var givet, at enhver Enthusiasme („Afsind“ kalder Grækerne det) var forkastelig, men at det ikke er Tilfældet, viser den prophetiske og den digteriske Begejstring. Naar Menneskesjælen kan sammenlignes med et Spand uensartede Heste, der trækker hver til sin Side, er Eros den Løftelse, der gennem Beundringen for den jordiske Skjønhed giver den ædlere Hest Vinger til at svinge sig op til Beskuelse af den himmelske og rive den modstræbende Ledsager med sig.

Den Polemik mod den almindelig græske Sky for at give sig hen i Begejstringens Lidenskab, som allerede her er tydelig, udvider sig i „Symposion“ til en fuldstændig kritisk Revu over de gængse Opfattelser af Eros, vistnok mest med bestemte litteraire Udtalelser for Øje.

Ved et Gilde hos Digteren Agathon vedtages det, at de tilstedeværende efter Tour skal holde en Tale til Eros' Pris. Selve den valgte Form og mange enkelte Sidehug er rettede mod Xenophons Symposion, som ender med en ligesaa plump som velment Anprisning af de ægteskabelige Glæder. Den første Tale, Phaidros', er kun en Samling af de sædvanlige retoriske Phraser med dygtigt mythologisk Stads til Forherligelse af Eros i den mest overfladiske Forstand. Den næste Taler, Pausanias, tager derfor udtrykkelig Afstand derfra og opstiller en dobbelt Eros ligesom en dobbelt Aphrodite, en vulgair og en himmelsk; denne retter sig ikke mod det skønne Legeme, men mod den skønne Sjæl, og tilstræber begge Parters Forædling. Saa er det Aristophanes' Tour, men han har drukket for meget og har Hikke. I hans Sted tager Lægen Eryximachos Ordet og forherliger Eros' Magt i den hele Natur og Verdensøkonomi. Da han er færdig, er Aristophanes kommet sig og foredrager nu med et Lune og en Djærvhed, der passer baade til Manden og til hans løftede Stemning, i mythisk Iklædning en dybsindig Theori om Eros. I Tidernes Morgen var Menneskene dobbelte, to mandlige eller to kvindelige eller et mandligt og et kvindeligt Væsen forenede til ét med Ryggen mod hinanden, siger han og giver derpaa en højst komisk Skildring af dette „complete“ Menneske, som nærmede sig den fuldkomne Kugleform og bevægede sig „i Kulbøtter“ med sine 4 Ben og 4 Arme. Men Guderne blev betænkelige ved disse Væsners „Selbstgenügsamkeit“, og Zeus fandt da paa at skære dem midt over „som et Æg“. „Saaledes er enhver af os kun et Stykke af et Menneske, flækket midt igjennem som Flynderne“, og i Følelsen af denne Defecthed søger vi stadigt vor manglende Halvdel. De, der er Dele af de oprindelige androgyne Væsener, søger at forenes Mænd med Kvinder og Kvinder med Mænd; de

perverse Individier stammer fra oprindelige Dobbeltmænd og Dobbeltkvinder. Det er egentlig Romantikens Kjærlighedstheori med dens harmonia praestabilita i græsk Klædebon. Efter ham tager Værten selv Ordet og giver et Pragtnummer tilbedste i den da moderne, af Gorgias indførte rhetoriske Stil. Han finder det urigtigt af de foregaaende Talere, at de kun har talt om, hvad Eros har udrettet hos Menneskene, og negligeret Guden selv. Han giver derfor en blomstrende Skildring af Gud Eros' Skjønhed og Magt. Platon har her benyttet Lejligheden til at uddele nogle Hib til Gorgias, der i sin Lovtale over Helena bl. a. har fremsat den gamle Opfattelse af Elskov som en tvingende Magt, der river den modstræbende Besindelse med sig, og antydet, at det skønne maaske virker lammende og forførdende og paa den Maade overvælder sine Ofre. I Modsætning dertil hævder Agathon, at Eros intet udretter ved Vold og Tvang; ved ham er netop Nødvendighedens og Tvangens Herredømme brudt, Kjærligheden til det skønne forener Guder og Mennesker i Samdrægtighed. Kronen paa det hele sætter saa endelig Sokrates ved sin Fortælling om, hvad den vise Kvinde Diotima i sin Tid har lært ham om Eros. Han er ikke Gud, men Dæmon, Søn af Poros og Penia, Overflod og Armod. Fra sin Moder har han arvet evigt Savn og Trang, efter Faderen er han snild og dygtig til at vinde det skønne og gode. Hos Menneskene vækker han Trangen til at forenes med det skønne for ved det at forløses for, hvad de aandeligt og legemligt gaar svangre med. Denne Fremhæven af Eros som befriende og lægende Sjælens Trang vender tillige Spidsen mod en Udtalelse af en Platon nærstaaende Philosoph Antisthenes, der brutalt havde defineret Elskov som en „Sygdom paa Sjælen“, en „Skavank ved Naturen“.

Denne Discussions Alsidighed og de mange polemiske Udfald vidner om, hvor ivrigt Problemet blev drøftet i den attiske Litteratur. Da man ikke længere var istand til at give ny Bidrag til Discussionen, gav man sig, da Interessen for Problemet engang var vakt, til at behandle det lærdt. Man samlede med Iver de halvglemte erotiske Folkesagn og Legender, som hidtil var skudte tilside af den højere Poesi og havde ført en upaaagtet Tilværelse i Folkemunde og locale Cultusceremonier. Den følgende Tid har en Række Bøger om Kjærlighed at opvise, ogsaa Historikerne gav saadanne Sagn Plads i deres Værker, og saaledes hobedes fra alle Sider Stof sammen, som den alexandrinske Tidsalder tog op til poetisk Behandling og forøgede ved egne Efterforskninger i alle Kroge. Den egenlige alexandrinske Poesi, som hører hjemme i de nu opkommende Storstæders forfinede Culturliv og ved de talrige Fyrstehoffer, har ingen højere Interesse end Kjærligheden, og dens Behandling af dette Yndlingsthema antager helt moderne Former. Det vilde imidlertid være forkert deraf at slutte, at det virkelige Forhold mellem de to Kjøen og Kvindens hele Stilling var bleven væsenlig forandret. Vel var paa enkelte Steder den strænge Afspærring af de unge Piger blevet noget mildnet, og der var, som Diadochtidens mange fremtrædende Kvindeskikkelser viser, i det mindste i de højere Kredse aabnet Muligheder for, at betydelige Kvinder kunde gjøre deres Evner gjældende. Men i det hele og store var Afsondringen mellem Kjønnene endnu saa stor, at Grundlaget for et erotisk Forhold i moderne Forstand manglede, saavidt der er Tale om ærbare Kvinder. Det fremgaar tydeligt af den „nyere“ Komædie, hvor Handlingen næsten altid sættes i Bevægelse ved et erotisk Forhold, men lige saa regelmæssigt et Forhold til en Hetære eller en Pige, som anses derfor; at Elskerinden som oftest tilsidst viser sig at være en anstændig

Borgerdatter, som Elskeren kan ægte med Familiens Velsignelse, er jo netop en Indrømmelse af, at en erotisk Intrigue ikke normalt kan komme istand med en saadan Pige. Men da Trangen til større Zarthed og Poesi i dette Forhold var vaagnet, flygtede Digterne med den bort fra Virkeligheden og ind i Mythernes og Sagnenes fingerede Verden, hvor de frit kunde sætte sig ud over Skik og Brug. Derfra skriver sig det stærke Forbrug af erotiske Sagn i den alexandrinske Poesi, ikke blot i den specielt mythologiske, men ogsaa i den, for hvilken der laa reale Kjærlighedsforhold til Grund. Gud ved, om hele denne Poesi overhovedet er bleven læst af de ærbare Piger, som der kunde være Tale om at gifte sig med. Dette ejendommelige Forhold til Virkeligheden var en gunstig Jordbund for Romantik og Sentimentalitet, og vi ser da ogsaa disse Zirplanter trives frodigt deri.

Som Exempel paa de tragisk-pathetiske Kjærligheds-sagn, som man yndede, kan anføres det bekjendte Sagn om Hero og Leander, som foreligger for os i en meget senere Bearbejdelse, men vistnok efter alexandrinske Forbilleder. Undertiden slaar denne Pathos over i det gyselige, som i et lille Digt, der findes mellem Theokrits Idyller og skildrer, hvorledes en forsmaaet Elsker efter bitre Klager over den elskede Ynglings Haardhed hænger sig udenfor hans Dør; da han ikke engang røres ved Synet af Liget, men roligt gaar til sine Legemsøvelser, hæver en Erosstatue, som han gaar forbi, sig fra sin Piedestal, falder over ham og slaar ham ihjel til Skræk og Advarsel for de ubønhørlige. Fra denne Periode stammer sikkert ogsaa den smukke Legende om Amor og Psyche med sin let gjennemskuelige Symbolik og sin Forherligelse af den trofaste Kjærlighed, der sejrrig bestaar alle Lidelser og Prøvelser. Med Sværmeriet forbinder sig ofte en culturtræt romantisk Henflyen til Naturens Skød, og af denne Forbindelse fremgaar den

idylliske Hyrdepoesi med sine smægtende og „naive“ Hyrder og Hyrdinder, der vogter deres snehvide Bælam ved den sagterislende Bæk og alt imedens giver deres forelskede Hjerter Luft paa Rørfløjter. Arten er bekjendt nok fra utallige latinske og franske Efterligninger; det skal dog siges til Theokrits Ære, at hos ham har denne Digtart endnu en vis Friskhed og Ynde. Som Prøve paa de Elementer, hvormed den alexandrinske Digtekunst saa virtuosmæssigt opererer, skal jeg dvæle lidt ved Sagnet om Paris og Oinone, hvor den alexandrinske Original nogenlunde lader sig reconstruere, tildels efter Ovid. Han skildrer, hvorledes Paris, da han som ganske ung vogtede Kvæg paa Idabjerget, forelskede sig i Kildenymphen Oinone. De sidder hos hinanden mellem Hjørderne i Trærnes Skygge, og til Natten laver de sig et Leje af Græs og Løv; hun ledsager ham paa Jagt og hjælper ham med at sætte Garn for Vildtet, han ridser hendes Navn i Træerne, „før skal Floderne løbe opad Bakke, før Paris kan leve uden Oinone“. Saa rives han ud af Idyllen ved Gudindernes usalige Besøg, bliver erkjendt som Kongesøn og drager ud i Verden. De kan neppe skilles; hans Arme slynger sig saa tæt om hendes Hals som Vinranken om Elmetræet. Da han endelig maa afsted, følger hun paa Strandbredden Skibet med Øjnene, saa længe hun kan. Hver Dag, mens han er borte, spejder hun fra et Bjerg ud over Havet. Endelig ser hun hans Snekkes Sejl i Horizonten. Men da den kommer nærmere, ængstes hun ved dens uvante Pragt og faar tilsidst Øje paa Helena paa Paris' Skød. Saa flygter den forraadte til sine Skove, hvor hun har fundet og elsket den fattige og forskudte Hyrde, som nu har glemt hende i sin Herlighed og hviler i en anden Kvindes Arme. Men hvad med Synden kommer, med Sorgen gaar. Efter at have voldt sit Fædrelands Ulykke og mistet den troløse Helena, slæber Paris sig saaret og

døende ud til Oinone og bønfaller hende ved deres gamle Kjærlighed om at læge hans Saar; men hun er ubønhørlig, han dør for hendes Fødder og lægges paa Ligbaalet. Da griber Angeren hende, hun springer ind i Ilden og dør ved hans Side. Det er, som man ser, i højromantisk Stil.

Tiden finder en Tilfredsstillelse i at paadutte Fortidens kraftigere Skikkelser sine egne forfinede Følelser. Noget af denne Tendens spores allerede, naar Hermesianax som Bevis paa Eros' Magt lader Fortidens Digtere og Tænkere fra Orpheus til Philetas passere Revu i Eros' Lænker. Men især kastede man sig over Sagnene, hvis ophøjede Heroskikkelser man trak ned i et andet Milieu ved at indvikle dem i et Net af romantisk Erotik, som var de gamle Sagn ganske fremmed. Saaledes omdigtes Briseis' Forhold til Achilleus, der hos Homer staar i saa plastisk klare Omrids, i denne Aand; efter alexandrinske Forbilleder lader baade Properts og en sen græsk Digter hende bryde ud i de mest overhede Elskovsklager ved Achilleus' Baare: „du var mig Solens Lys og Livets Sødme, du var mit Haab og mit Værn mod Sorg, mere værd end alle Herligheder og end Fader og Moder; du ene var alt for mig, om jeg end kun var din Slavinde. Du gjorde mig til din Hustru og tog Trældommens Gjerninger fra mig“. Ligesom denne Pragtblomst er skudt op af ganske smaa Frøkorn i det oprindelige Sagn, saaledes spandt man ud af Sagnets nøgne Beretning om, at Priamos' yngste Datter Polyxena blev ofret paa Achilleus' Grav, fordi hun havde været lovet ham tilægte, en hel Roman: Achilleus og Polyxena havde set hinanden, da Hektors Lig blev udleveret, og var blevet heftigt forelskede i hinanden. Achilleus lover at føre Grækerne bort fra Troja, naar han maa faa hende; vor Hjemmelsmand forsømmer ikke at fremhæve Achilleus' Ridderlighed, at han vil tage hende tilægte isteden-

for at bemægtige sig hende, da hun er kommen med Faderen til hans Telt. Da Achilleus bliver dræbt ved Trolovelsesfesten, flygter Polyxena til Grækerne og dræber sig paa hans Grav, idet hun bønfalder ham om at bevare sin Kjærlighed til hende ogsaa i Døden.

At Achilleus' Skikkelse indbød til Tildigtninger i romantisk-ridderlig Aand, er let at forstaa; Omdigtningen var jo allerede i god Gang hos Euripides. Mærkeligere er det, at ogsaa Odysseus har maattet lade sig sligt gefalle. Saaledes paadigtes der ham et Kjærlighedsforhold til en af Aiolos' Døtre, der ved hans Bortrejse gribes af Faderen i at sidde utrøstelig og betragte, hvad Odysseus har foræret hende af Byttet fra Troja. Og Kalypso, der hos Homer med olympisk Ro ser Odysseus drage bort og nærmest betragter det som en ubegribelig Dumhed af ham, hun græder og sørger i denne Poesi over hans Bortrejse og Tabet af Samlivet med den aandrige Mand, der saa levende kunde fortælle om sine Bedrifter ved Troja. I en af Lukians Hadeskildringer fortælles det, hvorledes Odysseus „uden at Penelope mærker det“ lister et Brev til Kalypso i Hænderne paa den Hadesrejsende, som ogsaa besørger det efter Adressen. Da Kalypso har læst det, græder hun først lidt og giver sig saa med kvindelig Skinskyge til at udfritte Overbringeren om, hvordan Penelope ser ud, og om hun er saa dydig, som Odysseus altid pralede af. Det er jo meget pudserligt, men Afstanden i Opfattelse kan maales ved den Ærgrelse, man føler ved at se de to stolte homeriske Skikkelser i dette Hverdagskostume fra den romerske Kejsertid.

Midt i al denne Zarthed gjør det næsten godt i et Digt af Theokrit at se Sanserne gjenindsatte i deres Ret — det er en Fortælling om en Hyrde, der snedigen lokker en knibsk lille Hyrdinde ind i Skoven, hvor hendes Dyd viser sig mindre vel garderet —, men det

er ikke den gamle sunde, naive Sanselighed; den er allerede stærkt bedærvet.

Vi har set, hvorledes hos Euripides den voxende Interesse for Eros som poetisk Motiv naturligt førte til et dyberegaaende psykologisk Studium af Kjærlighedens Væsen og Ytringsformer. Ogsaa i denne Henseende tager Alexandrinerne Arven op efter ham. I Apollonios' Argonautika findes saaledes en meget detailleret Skildring af Medeas vaagnende Kjærlighed til Jason. Den indledes med, at Aphrodite lokker Eros til at ramme Medea med sin Pil ved at love ham den Boldt, som Zeus legede med som lille. Men bortset fra denne mythologiske Iklædning er Skildringen ganske realistisk. Da hun har set ham hos sin Fader, staar han hende stadig for Øje, „hvordan han selv var, hvordan han var klædt paa, hvad han havde sagt, hvordan han sad paa Stolen, og hvordan han gik ud af Døren. Ingen anden Mand forekom hende at være hans Lige. I hendes Øre lød stadig Lyden af hans Stemme og de venlige Ord, han havde sagt“. Den Fare, der truer ham, volder hende urolige Drømme. Da hun vaagner, prøver hun paa at indbilde sig, at hun er ærgerlig over, at denne fremmede beskæftiger hendes Tanker saa meget, „lad ham gifte sig med en græsk Pige hjemme i sit eget Land og lad mig passe min Jomfrustand og mine Forældres Hus“; men hun er ikke desto mindre betænkt paa en lille Intrigue, hvorved hun vil faa Søsteren interesseret i, at Jason bliver hjulpen. Da hun faar en Opfordring til at staa ham bi lagt Søsteren i Munden, „hopper Hjertet i Livet paa hende af Glæde“, og hun lover at gjøre det for Søsterens Skyld, det er jo hendes Pligt og Skyldighed. Da hun mødes med Jason, staar de forlegne overfor hinanden, „snart fæstede de undselige Blikket paa Jorden, snart kastede de det igjen paa hinanden, kjærligt smilende med straalende Øjne“. Da hun har frelst ham med

sit gode Raad, tager hun hans Haand og vil byde ham Farvel med disse Ord: „naar du engang er kommen hjem igjen, saa husk Medeas Navn, ligesom jeg vil huske dig, naar du er borte“. Men Jason, der nu selv er bleven greben af heftig Elskov, vil føre hende hjem med sig og haaber at faa hendes Faders Samtykke dertil. Medeá ryster sørgmodig paa Hovedet, saa kjender han Faderen daarligt: „nej, mindes du mig blot, naar du kommer til Iolkos, jeg skal nok mindes dig, selv mod mine Forældres Villie. Glemmer du mig, saa gid en Røst maa sige mig det fra det fjærne eller en Fugl maa bringe mig Bud derom, eller gid Vindene maa bære mig selv herfra til Iolkos, for at jeg kan skamme dig ud og minde dig om, at det var ved mig, du slap herfra“. Da Faderen opdager, at hun har hjulpet Jason, kommer hun selv til ham og beder ham tage hende med.

Saa smukt som meget af al denne alexandrinske Elskovspoesi kan være — og vi er endda overfor den særlig uheldigt stillede, da de originale Værker for største Delen er tabte og maa rekonstrueres efter senere græske Digtere og romerske Efterlignere, hvor det kan være vanskeligt at udskille Slaggerne, eller efter tørre prosaiske Referater, der savner den oprindelige Fremstillings Kunst og Ynde —, saa bærer den dog som Helhed Hyperculturens Mærke og savner det Præg af Virkelighed og Alvor, som udmærker den ældre græske Poesi; man mindes hele Tiden, ogsaa ved den nære Berøring med moderne romantisk Lyrik, om at det er en overhedet Følelses Gøglespil, en Phantasiens Leg med Ting, som en naivere Tid tog mere haandfast og alvorligt paa. En Illustration af dette Forhold giver den bildende Kunsts Fremstilling af Eros. Medens den ældre Plastik fremstillede ham som en drømmende Yngling i den Alder, hvor de erotiske Længsler begynder at røre sig, er den alexandrinske Periode Amornernes Tidsalder,

som den er Amouretternes. Fra denne Tid stammer de mange Fremstillinger af Amor som den uartige og drilagtige Dreng, „der skyder Folk med Pile“, som vi kjender saa godt fra Thorvaldsens Efterligninger af pompejanske Motiver. Denne Kunst er uudtømmelig i at udnytte de Morsomheder, som foranlediges ved Misforholdet mellem dette lille Drengbarns barnlige Unoder og hans store Magt (Amor paa Løven, Amor pinende Kentauren, Amor og den gode gamle Digter hos H. C. Andersen efter et antikt Motiv). Ogsaa denne Side udnyttes i Digtekunsten; det er f. Ex. den eneste Streng, hvorpaa de bedre af de saakaldte Anakreontika, Smaadigte i Anakreons Versemaal, spiller med nogen Færdighed; derfra har H. C. Andersen det nævnte Motiv: „Engang ved Midnatstide, mens alle Mennesker sove, stod Eros ved min Dør og bankede paa. Hvem banker? spurgte jeg, du forstyrrer mine Drømme. Men Eros sagde: luk op, jeg er et lille Barn, vær ikke bange. Jeg bliver vaad og er løben vild i den maaneløse Nat. Jeg fik ondt af ham ved at høre dette, tændte strax Lampen og aabnede Døren; udenfor ser jeg en lille Dreng med Bue og Kogger og Vinger paa. Jeg fik ham anbragt i Arnekrogen, varmede hans Hænder i mine og vred Vandet af hans Haar. Da han havde rystet Kulden af sig, sagde han: lad os nu prøve min Bue her, om Strengen har taget Skade af Vandet. Han spænder den og rammer mig midt i Hjertet som med en Braad og springer op med en Skoggerlatter: glæd dig med mig, fremmede Mand! Buen fejler ikke noget; men dit Hjerte vil martres.“

Af samme ringe Vægtfylde er Meleagers elegante og vittige Smaadigte: den bortfløjne Eros, der efterlyses med fuldstændig Angivelse af hans Signalement, Eros, der sættes til Auction som en uregerlig Slave, der ikke længere er til at have i Huset, Eros, der skal straffes

med at faa sit farlige Legetøj, Buen og Pilene, brændte, osv., — altsammen „niedlich, aber klein“.

Ud af den alexandrinske Poesi skyder i den romerske Kejsertid en af den græske Litteraturs sidste Drivhusplanter: Kjærlighedsromanen. Her er det hele Apparat, som al uoriginal Elskovspoesi endnu den Dag i Dag omgiver sig med, allerede helt udviklet og anvendes efter Recepten med gryopvækkende Ensformighed i de opbevarede Prøver paa Arten, som i den hele Bygning ligner hinanden som Vanddraaber. Jeg skal prøve paa i Korthed at opregne den magre Suppes Ingredienser. De to, som Digteren har bestemt for hinanden, mødes flygtigt ved en Fest; aldrig har de elsket før, maaske endog spottet med Eros. Nu hævner den mægtige Gud sig desto haardere: ved det første Blik tændes Elskovens Lue hos begge, „at se hende og elske hende var ét“, de kan ikke faa Øjnene fra hinanden. Naturligvis er de begge over al Maade skjønne; de virkelig antike Romanforfattere har dog endnu antik Sans nok til at forskaane os for et Inventar over denne Skjønheds enkelte Bestanddele, de holder sig væsenligst til dens Virkninger paa Beskueren eller beskriver den i Lignelser og Billeder, den mælkehvide, snehvide Teint med Kindens Roser osv., eller de belyser den ved Sammenligning med bekjendte Typer fra Mythologien, ved hvis blotte Navn den af Kunsten fastslaaede Skikkelse melder sig selv for Læserens Phantasi. Fra Mødets Øjeblik er al Fred og Ro vegen fra de to ulykkelige: de forsømmer alt andet for at hengive sig til drømmende Ensomhed, Nat og Dag bølger Stemningen op og ned i deres Sind, de er snart røde, snart blege og giver deres Smerter Luft for Træer og Klipper, søger overalt Svar paa Spørgsmaalet er liebt mich — er liebt mich nicht (ogsaa Oldtiden havde her sine Blomsterorakler) og fortaber sig i Ønsker om at være den lille Fugl, hvormed den elskede leger, den

Vind, der vifter hende, den Bi, der summer om hende, den Fløjte, hun spiller paa — man synes, man har set den samme blege Maane skinne før andensteds.

De elskende har utallige Vanskeligheder ved at komme sammen og aabne deres Hjerter for hinanden, men Eros ved Raad for alt. Midt i et larmende Selskab finder de Lejlighed til ubemærket at komme til Forstaaelse; et yndet Træk, som er benyttet mange Gange senere (f. Ex. af Fru Gyllembourg i To Tidsaldre), er at lade Elskeren drikke af det Bæger, hvor Sporene af den elskedes Læber endnu er synlige. Forholdet udvikler sig derpaa raskt, men en ublid Skæbne river Parret fra hinanden og fører dem gennem talløse Farer hver til sin Kant. Under Adskillelsen sættes deres Dyd og Trofasthed paa de haardeste Prøver, som de imidlertid bestaar med en Standhaftighed, der danner en morsom Contrast til Odysseus' naive Tagen alting med under lignende Forhold. Men Skæbnen formildes, paa en vidunderlig Maade træffer de hinanden igjen, alt opklares, og Romanen ender, som en rettroende Romanlæser maa forlange, i idel Herlighed og Glæde.

Over denne Læst er de fleste græske Romaner skaarne. En Undtagelse danner Longos' Hyrderoman Daphnis og Chloë, som med en vis Dygtighed, men ogsaa med et sanseligt Raffinement, som minder langt mere om forrige Aarhundredes liderlige franske Romaner end om græsk Tankegang, skildrer, hvorledes to Børn fra uskyldig Leg gradvis gaar over til en Erotik, der hvert Øjeblik er ved at gaa til det yderste.

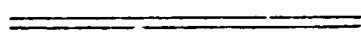
Skjønt der selv i en saa sen Udløber som Romanen endnu bestandigt er Erindringer nok tilbage om den græske Oprindelse — saadanne Træk som Eros' Hævn

for de elskendes tidligere Koldsindighed, der ses som en Krænkelser af Guden og drager Nemesis efter sig, eller den pathologiske Skildring af Kjærligheden som en Sygdom er, som vi har set, ægte antike —, saa er vi dog kommet saa langt bort fra Homers naive Kraft, at man skulde forsværge, at han og disse Romanskriverere var Landsmænd, hvis vi ikke havde alle Mellemliddene.

Til Slutning blot som en Forfriskelse efter de mange søde Sager et Par Linier af en god gammel græsk Digter, der kjønt og kraftigt udtaler det Grundmotiv, hvorom de skiftende Tider hver med sit Næb slynger deres Variationer af Kjærlighedens Højsang:

Skjønnest er Retfærd, bedst er Sundhed, men den største Fryd er at vinde, hvad en attraar.

(Theognis).

INDHOLD

AF

FJERDE BIND

---

16. *Pave Julius' Død, en Satire*, oversat af FR. MOTH.
  17. *Esau og Jakob som dramatiske Figurer* af EMIL GIGAS.
  18. *Frøerne, Komædie af Aristophanes*, oversat af P.
PETERSEN.
  19. *Eros, en kulturhistorisk Skitse* af J. L. HEIBERG.
-
-

